

Derfor dobler Boye

Det synes på flere av bokstavene i etternavnet: Boye Wangensteen dobler. 66-åringen gir oss dobbelt opp med oppslagsverk også. Han er redaktør for både *Bokmålsordboka* og *Tanums store rettskrivningsordbok* – ofte kalt bare «Tanums» – fordi han antakelig er den som egner seg best til begge deler.

Tekst og foto: Lars Aarønæs

Boye Wangensteen, redaktør for to av Norges viktigste ordbøker.

Det er mine ord, ikke hans. Wangensteen ytrer seg nesten utelukkende gjennom ordbøkene sine. Her anviser han riktig skrivemåte og bøyning for 300 000 ord og sammensetninger, i alle tillatte former. Bokmålsordboka alene inneholder rundt 65 000 ordartikler.

Her skal jeg røpe en forretningshemmelighet: Når folk ringer spørsmålstelefonen i Språkrådet og får et greit svar med én gang, takker de hjertelig og undres over alt hva disse rådgiverne kan. I virkeligheten har medarbeiderne i Språkrådet ofte slått opp i ordbøkene og funnet svaret der.

Hovedforskjellen mellom de to umåtelig populære oppslagsbøkene kan beskrives slik: Bokmålsordboka er ei definisjonsordbok som skal dekke det sentrale ordforrådet i bokmål. Tanums er ei omfattende rettskrivningsordbok som inneholder langt flere sammensetninger, fremmedord og andre sjeldne ord. Begge bøkene kommer ut på Kunnskapsforlaget.

Jobb og fritid

Redaktør Wangensteen arbeider med bøkene på to helt ulike måter: Bokmålsordboka utgjør en stor del av arbeidet hans ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier (ILN) ved Universitetet i Oslo. Det er ILN og Språkrådet som står bak denne ordboka. Tanums er derimot Wangensteens dominerende fritidsaktivitet i perioder.

Amanuensen tar imot på sitt kontor i nærheten av Forskningsparken i Oslo. Sammen med blant andre Norsk Ordbok-gjengen har han tilhold i en bygning som Statens vegvesen har etterlatt seg. Den solide, litt pregløse bygningen kunne få meg til å tenke at leieboerne er like ens.

Linse var siste ord

Sannheten er at det følger drama med ordbøker. Les bare innledningen i Marius Sandveis forord til første utgave av Tanums, som i utgivelsesåret 1940 het *Norsk rettskrivningsordbok*: «Det er ikke greit i en handvending å skulle ta over en annen manns arbeid, især når arbeidet blir avbrutt så brått som tilfellet var med den rettskrivningsordboka professor Jakob Sverdrup var i ferd med å utarbeide. *Linse* var siste ordet Sverdrup fikk skrive i ordboka før han plutselig døde. [...] Særlig vanskelig var det for meg fordi jeg aldri hadde vekslet ett ord med professor Sverdrup før, og fordi han ikke hadde notert hvilke kilder

til side 2 →

Språkkrav til ledere i staten

Plattform for ledelse i staten heter et dokument lansert av Fornyings- og administrasjonsdepartementet (FAD) i høst. Dokumentet fastsetter rammer og prinsipper for statlig lederskap og er i første rekke myntet på dem som har et lederansvar i en statlig virksomhet, men også ansatte, tillitsvalgte og andre som er opptatt av ledelse i det offentlige.

Det er verdt å merke seg at regjeringen i dette dokumentet legger vekt på at ledere i statlige virksomheter også har ansvar for språk: «Ledere i staten bidrar til at statens virkemidler og språkbruk blir bedre tilpasset brukeres ulike behov [...]». *Ledelsesplakaten*, som hører til Plattform for ledelse i staten, slår fast at ledere i staten skal bruke et klart språk når de kommuniserer med innbyggerne. Plattformen og ledelsesplakaten finner du her: www.regjeringen.no/ledelsesplattform.

Språkrådet

På nettet:

www.sprakradet.no

- Aktuelt
- Ordbøker
- Råd om språk
- Fakta om norsk
- Lov og rett
- Leik og lær
- Andre språksider

Når nettene blir kalde

Minusteiknet er det same som tankestrek, ikkje bindestrek. Merk at det ikkje skal vere mellomrom mellom teiknet for negativt tal og sjølve talet: *Temperaturen kan gå ned til -40 om natta.*

Vel du å bruke berre einingssymbolet for grad, skal det ikkje vere mellomrom mellom talet og symbolet: *Temperaturen kan gå ned til -40° om natta.*

Vil du ta med måleininga i tillegg til symbolet, skal det derimot vere mellomrom: *Temperaturen kan gå ned til -40 °C om natta.*

Foto: © W. Geiersperger / Corbis / Scanpix

På godt norsk

backslash (\) omvend/omvendt skråstrek, baklut (jf. framlut om vanleg skråstrek); (humor.:) bakslask

balanced scorecard balansert målstyring

by-line (byline) namnstripe/navnstripe, signatur

comeback nydebut, (eig.: tilbakekomst / det å kome att)

debugge «avluse», feilsøkje/feilsøke, rette programfeil, fjerne avlyttingsutstyr

drawback ulempe, mangel, minus, hake, lyte

feedback tilbakemelding, respons, reaksjon, svar; (tekn. ofte:) tilbakekopling

guts tæl, mot (pågangs-, våge-), kraft, karakter(styrke), djervskap, nerke

toastmaster visevert, kjøkemeister/kjøkemester

trigge setje/sette i gang, utløyse/utløse

Flere ord: www.sprakradet.no/paanorsk

Gå ikke over vn. etter v.!

Det er mange som ikke bruker korrekte forkortelser når de skriver gate- og veiadresser. Det er langt fra uvanlig å se forkortelsen *vn.* for *vei(en)* og *veg(en)*, og minst like vanlig er *gt.* for *gate, gata* eller *gaten*. Det korrekte er *v.* og *g.*, enten ordet står i ubestemt eller bestemt form.

For å illustrere dette bruker vi noen eksempler fra Oslo:

Fullt navn	Korrekt forkortelse
Drammensveien	Drammensv.
Edvard Munchs vei	Edvard Munchs v.

Observatoriegata	Observatorieg.
Karl Johans gate	Karl Johans g.

Ofte er det lite plass å spare på å bruke forkortelser i slike tilfeller. Vi tilrår derfor å bruke de fulle formene så ofte som mulig.

→ Derfor dobler Boye ... fra side 1

og hjelpemidler han hadde brukt. Men takket være elskverdig imøtekommenhet fra professor Sverdrups enke, som lot meg gå igjennom hans bibliotek, og ved god hjelp fra forleggeren trur jeg at vi har funnet de viktigste hjelpemidlene.»

Du finner ikke maken

Selv om Johan Grundt Tanum Forlag sto bak boka fra første stund, ble den ikke hetende Tanums store rettskrivningsordbok før utpå 1960-tallet. Tanums er så omfattende, har så mange ord og sammensetninger og er så godt oppdatert at boka knapt har hatt sin make. *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket* og den tyske *Duden Rechtschreibung* er langt på vei motstykker til Tanums, men de favner ikke like vidt.

Wangensteen har selv måttet definere mange nye ord. En ordbokredaktør kommer borti det meste. Redaktøren ringer ofte til ulike fagfolk for å sjekke finurligheter.

– Men nå finner jeg ut av mer og mer på nettet, sier han.

Noe gikk galt på Gjøvik

Noen ganger går det galt, som da en ny utgave av Tanums skulle kontrolleres tidlig på 1990-tallet. Wangensteen ble sittende og stirre på enkelte ord i bokas database.

– Jeg oppdaget at mye jeg så på skjermen, var feil – til og med ord som var rett skrevet og forklart i den forrige papirutgaven.

Det viste seg at trykkeriet på Gjøvik hadde mistet hele databasen, og Boye Wangensteen hadde ikke fått vite at det hadde skjedd.

– De satte i gang folk med å taste inn hele boka på nytt. Det var nøyaktige folk som tastet. Trykkeriet fikk dugelige folk til å lese korrektur, men mye måtte bli galt likevel. Fortsatt dukker det opp feil fra dette havariet, konstaterer redaktøren.

Leser fra perm til perm

Gjett om feilene blir oppdaget. Folk leser Tanums, og de leser grundig. Wangensteen vet at det er flere nordmenn som tar seg tid til å lese boka fra perm til perm når en ny utgave kommer. De sier fra når de finner noe.

– Feil er uunngåelig, dessverre. Det var vel en ivrig statsansatt som gjorde meg oppmerksom på at *arkebus* var definert som ei bøsse i Tanums. Det skal naturligvis være borse.

Utgivelsesfrekvensen er ujevn. Den foreløpig siste Tanums kom i 2005. Denne papirutgaven er mer oppdatert enn cd-versjonen, som er identisk med 1996-utgaven. Bokmålsordboka oppdateres derimot på nettet. Du finner den på nettsidene til

Språkrådet og Universitetet i Oslo.

Får nok av ord

Norsk hovedfag ved Universitetet i Oslo brakte Boye Wangensteen i nærkontakt med ordbokarbeidet. Han anser arbeidet som så tilfredsstillende i seg selv at han verken er blitt leilighetsdikter eller kryssordløser.

Det er mange ord i Norge. Kanskje Wangensteen vet nøyaktig hvor mange?

– Umulig å svare på. Du kan danne sammensetninger på sparket i norsk. Derfor er dette omtrent som å spørre om hvor mange tall det er her i landet.

– Men noen ord hadde vi greid oss best uten. Hvorfor kan ikke ordbøkene ta bort *antageligvis* og *forhåpentligvis*? *Antagelig* og *forhåpentlig* er både greiere og kortere.

– Vi tar med ordene når de er frekvente nok. Dette avgjøres i samråd med Språkrådet. Et ord blir riktig når mange nok skriver det, uten hensyn til at enkelte språkfolk mener det er feil. Per Egil Hegge skriver ofte om «forholdismen» i språkspalta i Aftenposten. Han mener at «i forhold til» bare kan brukes ved sammenligninger. Jeg er redd for at andre betydninger er i ferd med å bli så vanlige at de ikke er til å stoppe. Men de er ikke kommet inn i ordboka ennå.

Formell e-post

Hvordan skal jeg innlede og avslutte?

Elektronisk post har blitt et uunnværlig verktøy i arbeidslivet, og bruken øker stadig. Bruksområdene er mange og kan omfatte alt fra korte, uformelle meldinger til utsending av saksdokumenter. I offentlig saksbehandling er det viktig å huske på at en e-post har samme status som et brev, og det kan derfor være fornuftig å holde seg til retningslinjene for brev så langt det er naturlig. Språket i en e-post blir lett mer muntlig enn i et brev, så det er ikke alt som kan overføres. Mange er usikre på hvilken innlednings- og avslutningshilsen de bør velge, og hvordan formen bør være. Vi vil derfor komme med noen generelle forslag som vi håper vil være til nytte for alle i offentlig sektor.

Innledningshilsen

På norsk avslutter man en innledende hilsen med utropstegn eller lar være å sette skilletegn. Merk at en slik innledningshilsen ikke skal avsluttes med punktum eller komma på norsk. En hilsen uten skilletegn er «umarkert» eller nøytral. Utropstegnet brukes når man er godt kjent og/eller ønsker å uttrykke en viss personlig tilknytning eller stemning:

Hei, Målfrid eller *Hei, Målfrid!*

Dersom du ikke kjenner mottakeren, eller du ønsker et mer formelt preg, er det best å ikke sette noe skilletegn etter hilsenen. Da er det også mest naturlig å bruke etternavn:

Hei, Målfrid Språkerud

Om du skal sende e-post til personer du ikke kjenner fra før, kan *Hei* – med eller uten utropstegn – oppfattes som en tanke for intimt og påtrengende. Løsningen kan være et generelt beskrivende substantiv, for eksempel:

Kjære kunde
eller bare navn:
Målfrid Språkerud

Skal du sende e-post til mange mottakere som du og din arbeidsplass ikke har hatt kontakt med tidligere, kan det passe å innlede med en mer åpen hilsen:

Til deg som er interessert i klarspråksarbeid

På nynorsk er det også vanlig å bruke innledningshilsenen *gode*:

Gode dykk
Gode Målfrid Språkerud

Den første setningen i e-posten skal alltid begynne med stor forbokstav, som alle nye

avsnitt. Dette gjelder også etter en hilsningsfrase uten utropstegn til slutt:

Kjære Målfrid Språkerud

Jeg sender deg ...

Avslutningshilsen

Når vi skal avslutte en formell e-post, gjelder i utgangspunktet samme regler som for signaturen i et brev: ikke komma når hilsningsfrasen står på egen linje over navnet, ikke komma mellom øvrige linjer og ikke punktum til slutt. Legg også merke til at titler skrives med liten forbokstav. Eksempel:

Vennlig hilsen
Målfrid Språkerud
rådgiver

Det tradisjonelle brevet fra en offentlig institusjon er en temmelig formell sjanger.

I en e-post må skribenten i større grad vurdere hvilket nivå han eller hun vil legge seg på, alt etter mottaker, tema og situasjonen ellers. De vanligste alternativene er:

Hilsen / Med hilsen / Vennlig hilsen / Med vennlig hilsen

Innenfor det offentlige må det regnes som nøytralt, ikke uvennlig, om man utelater vennlig.

Man kan også la være å bruke hilsningsfrase:

Målfrid Språkerud

Det virker nokså uformelt eller til og med uhøflig å bruke forkortelsene *Vh.* eller *Mvh.* i en hilsningsfrase i en formell e-post, og vi fraråder å bruke dem. Dersom du likevel velger å bruke en forkortelse, må den avsluttes med punktum etter h-en.

Skikk og bruk – nettvett i formelle e-poster

- Gi e-posten en informativ og dekkende overskrift i emnefeltet. Da kan mottakeren prioritere saken riktig.
- Endre overskriften i emnefeltet om du går fra ett saksforhold til et annet i en e-postveksling.
- Skriv hovedbudskapet først og unngå å behandle flere temaer i samme melding.
- Skriv klart og konsist, med korte avsnitt og oversiktlig oppsett.
- Bruk blank linje etter innledende hilsen og mellom avsnitt. Før avslutningshilsenen kan det godt være to blanke linjer.
- Unngå å bruke store bokstaver for å framheve noe. Dette blir oppfattet som «skriking».
- Unngå å bruke tekstmarkering som kursiv og halvfet. De kan ikke leses av alle e-postprogrammer.
- Send e-posten som ren tekst, så er du sikker på at mottakeren kan åpne og lese den. Av samme grunn bør du bruke pdf-format dersom du sender bilder og grafiske elementer.
- Husk at store og mange vedlegg tar stor plass og senker ytelsen i systemet. Det kan føre til forsinkelser.
- Les alltid igjennom meldingen før du sender den. Pass på at vedlegg du viser til, faktisk er vedlagt.
- La det gå fram hvem som får kopi av meldingen. Blindkopi bør bare brukes internt på arbeidsplassen eller i tilfeller der man ønsker å unngå at e-post-adresser spres.
- Rediger alltid meldinger som skal videresendes, slik at ikke internkorrespondanse når uvedkommende.
- Send aldri e-post når du er opprørt! Husk at e-post er et skriftlig medium, og budskapet forsvinner ikke. Du vet heller ikke om meldingen blir videre-sendt til andre.

Bladstyrarskifte

– «Kor godt med eit ord i rette tid» står det i Salomos ordtøke. Det er visdom for folk i staten. Då slepp me innhaldslause seiemåtar med *fokus* og *i forhold* til og kan få klår og enkel meining, seier Jostein Stokkeland, som no takkar for seg i Språkrådet. Stokkeland har vore redaktør for *Statsspråk* sidan den første utgåva av bladet kom i 1994. Ny redaktør er Torunn Reksten, rådgjevar i språktenesta for statsorgan, som er ein del av Språkrådet. Ho ser fram til å arbeide med bladet, som mellom anna skal inspirere og rettleie statstilsette og andre i arbeidet med å skrive godt, klårt og forståeleg språk.

Torunn Reksten og Jostein Stokkeland

Foto: Svein Arne Orvik

Klårspråk i staten

Fornings- og administrasjonsdepartementet (FAD) løyver midlar i tre år til eit prosjekt for klårt og godt språk i staten. Tiltaka gjeld både bokmål og nynorsk og har som siktemål at språket i statsforvaltninga skal bli lettare å forstå.

Prosjektet vert lansert i januar 2009 og er eit samarbeid mellom FAD, Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) og Språkrådet. Det skal mellom anna omfatte ei språkverktøykasse på nettet, ein klårspråkspris og økonomisk støtte til språkprosjekt i statlege verksemdar.

DIKTET

Døren

Får jeg lov til
å holde opp døren for deg?

Jeg har alltid en
dør under armen
i tilfelle du sier ja.

Stein Erik Sagvolden

Statsslyrikk

Stein Erik Sagvolden, som har skrive diktet «Døren», arbeider i Skatteetaten. Vi opnar døra for fleire dikt frå lesarane våre!

Enkelt = godt – òg i jussverda

Nye lover som vert vedtekne, inneheld ei slutføresegn der det går fram når lover tek til å gjelda. Det er mange måtar å uttrykkja dette på, somme betre enn andre. På nynorsk er det enklaste og stuttaste ofte best.

I matrikkelova § 50 (2005) er det ein logisk brest: «Lova trer i kraft frå det tidspunktet Kongen bestemmer.» Lova tek til å gjelda **på** eit tidspunkt, ikkje **frå** det.

I opplæringslova § 16–1 (1998) finn vi same logiske brest som i matrikkelova, og i tillegg ein rein nynorskfeil: «Lova **setjast** i verk frå den tida Kongen fastset.» Det vert betre slik: «Lova **vert sett** i verk på det tidspunktet Kongen fastset.»

I hittegodslova § 13 (1953) står det ei formulering som både er språkleg korrekt og logisk vasstett: «Denne lova tek til å gjelda 1. juli 1953.»

Men det kan seiast endå enklare og stuttare. I havressurslova § 69 (2008) står det slik: «Lova gjeld frå den tid Kongen fastset.»

Nye brosjyrar frå Språkrådet

Klårspråk (nynorskversjon) / **Klarspråk** (bokmålsversjon)
Denne brosjyren viser korleis språket i tekstar frå det offentlege kan bli klårare og betre. Brosjyren inneheld mellom anna ei sjekklisse for skribentar.

Kort administrativ ordliste bokmål–nynorsk

Dette er ei ordliste med forslag til avlørsarord i nynorsk. Ordlista inneheld ord som er relevante i administrativt skrivearbeid.

Ny bokmålsrettskrivning fra 2005

Denne brosjyren gir ei innføring i hovudtrekka i bokmålsnorma frå 2005.

Du kan bestille brosjyrane frå Språkrådet eller laste dei ned i pdf-format frå www.sprakradet.no.

STATSPRÅK

Bladet for godt språk i staten

Adresse:
Språkrådet
Postboks 8107 Dep
0032 OSLO

Telefon til Språkrådet og Statsspråk:
22 54 19 50

Redaktør:
Torunn Reksten
torunn.reksten@sprakradet.no

Abonnement og adresseendring:
Lars Erik Klemsdal
lars.erik.klemsdal@sprakradet.no

Utforming: Grafisk Form
Trykk: NR 1 Arktrykk

Opplag: 18 500
Redaksjonen avslutta 28.11.2008

ISSN 0805-164X